

Cyfarfod	Pwyllgor Craffu Gofal
Dyddiad	15 Tachwedd 2018
Teitl	Recriwtio a chadw staff gofal cartref yng Ngwynedd - Maes Pobl Hyn
Awdur	Rhion Glyn, Uwch Reolwr Busnes
Aelod	Gareth Roberts, Aelod Cabinet Oedolion, Iechyd a Llesiant

1. Cyflwyniad

- 1.1. Ym mis Ebrill 2018, comisiynwyd Cwmni CELyn i ymchwilio i mewn i'r maes recriwtio a chadw staff gofal cartref yng Ngwynedd. Roedd cydnabyddiaeth fod yr Adran Oedolion, Iechyd a Llesiant yn wynebu heriau fel comisiynydd a darparwr ac y byddai'r ymchwil yn sail ar gyfer cynorthwyo i ymateb i'r sefyllfa. Yn ogystal â chyflwyno casgliadau'r gwaith ymchwil hyd yma, bydd yr adroddiad hwn yn amlygu'r cyd-destun ac yn tynnu sylw at waith sydd eisoes ar y gweill yn y maes gofal cartref. Fe fydd hefyd yn rhoi sylfaen a man cychwyn i'r Pwyllgor Craffu ystyried y gwaith mwy manwl sydd ei angen er mwyn gwella'r sefyllfa.
- 1.2. Yn hanesyddol mae wedi bod yn her sicrhau gofal cartref digonol yn ardal Meirionnydd. Erbyn hyn, mae'r sefyllfa wedi dirywio ac am y tro cyntaf, mae rhestr aros am ofal mewn rhannau o ardal Arfon a Phen Llŷn. Mae hyn yn destun pryder i'r adran ac yn golygu fod nifer o bobl yn gorfod mynd heb ofal ar draws y sir. Yn aml iawn effaith hyn ydy pwysau ychwanegol ar deuluoedd, neu unigolion yn gorfod aros mewn ysbytai yn hirach nag sydd ei angen. Nid yw'r broblem hon yn unigryw, ar hyd y wlad mae adroddiadau o bwysau mawr ar y sector ond yng Ngwynedd mae'r sefyllfa wedi gwaethygu yn sylweddol yn ddiweddar. Mae'r oblygiadau o beidio â gallu cynnal pobl yn eu cartrefi yn effeithio nifer fawr o bobl, staff a phartneriaid megis y Bwrdd Iechyd.
- 1.3. Yn ychwanegol at hyn Mae Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 yn atgyfnerthu'r angen inni fod yn rhoi unigolion yn ganolog i'r hyn rydym yn ei wneud, i weithio gyda phartneriaid mewn modd sy'n atal anghenion rhag cynyddu. Hefyd mae'n pwysleisio'r angen i sicrhau llesiant y rhai sydd angen gofal a chymorth er mwyn gwneud yn siŵr fod yn cymorth iawn yn cael ei roi ar yr adeg iawn.
- 1.4. Roedd y briff ar gyfer yr ymchwil fel a ganlyn: Ymchwilio i mewn i'r problemau recriwtio a chadw staff gofal cartref yng Ngwynedd a chanfod:
Beth yw'r sefyllfa yng Ngwynedd, ar draws y sector?
Beth yw'r rhesymau tu ôl i hyn?
Beth yw'r ymarfer da sydd yn seiliedig ar ymchwil?

2. Cefndir

- 2.1. Mae poblogaeth Gwynedd yn heneiddio, yn enwedig y boblogaeth o'r oedran 85 i fyny. Mae cyfartaledd oedran y bobl sydd yn derbyn gwasanaeth gofal cymdeithasol yng Ngwynedd yn 84 oed ac mae 1 o bob 4 o bobl hynaf Gwynedd yn byw gyda dementia. Mae hyn yn golygu her enfawr mewn sicrhau cefnogaeth addas, amserol a chynaliadwy ar gyfer y boblogaeth hŷn.
- 2.2. Mae data Cyfrifiad dros y degawd diwethaf yn dangos fod poblogaeth yr oedran 65 a drosodd wedi cynyddu yng Ngwynedd o 28% a gyda'r boblogaeth oed 85 a drosodd wedi cynyddu o 157%. Mae disgwyl y bydd yn gynydd pellach o 68% erbyn 2030.
- 2.3. Mae Cynllun Heneiddio'n Dda Gwynedd (2016) yn nodi fod canran uchel o aelwydydd lle nad oes ond un person, a'r person hwnnw dros 50 oed. Mae'r ganran eisoes yn uwch na'r hyn yw yng ngweddill Cymru - 28% o gymharu â 24% - ac mae disgwyl iddo godi i 32% erbyn 2030. Ar yr un pryd, mae dyheadau pobl hŷn - a dyheadau cymdeithas yn gyffredinol - yn newid. Mae pob arolwg yn dangos bod pobl hŷn yn dymuno aros yn eu cartrefi eu hunain, bod mor annibynnol ag sy'n bosibl a chael hynny ag sy'n bosibl o ddewis. Mae'n amlwg y bydd oblygiadau i hyn o ran yr angen i ddiwallu anghenion gofal cyfran gynyddol o'r boblogaeth a hynny ar adeg pan fo cyllidebau awdurdodau lleol o dan wasgfa barhaus. Mae paratoi ar gyfer heneiddio'n dda am fod yn her i bawb, ac mae gan bawb ran i'w chwarae wrth geisio'r atebion gorau i drigolion hŷn.
- 2.4. Prif nod ac egwyddorion yr Adran Oedolion, Iechyd a Llesiant ydy:

"Darparu gwasanaethau gofal cymdeithasol i drigolion 18 oed a drosodd sydd angen cyngor gwybodaeth, cymorth neu ofal oherwydd anghenion penodol. Prif egwyddorion yr Adran yw:

- *Sicrhau Llesiant y rhai sydd angen gofal a chymorth arnynt*
- *Bydd ein gwasanaethau yn canolbwyntio ar bobl, ac yn rhoi llais cryf iddynt yn y penderfyniadau a wneir am y cymorth a gânt*
- *Caiff gwasanaethau eu darparu drwy bartneriaethau a drwy gydweithredu*
- *Bydd gwasanaethau'n ceisio atal anghenion unigolion rhag cynyddu ac ymdrechu i sicrhau bod y cymorth iawn ar gael ar yr adeg iawn*

Mae'r pedwar egwyddor uchod yn plethu i gyflawni un nod yr Adran sef i alluogi oedolion Gwynedd i : ***'Fyw fy mywyd fel rwyf eisiau ei fyw'***.

- 2.5. Unwaith y daw person at sylw'r adran, y cam cyntaf ydy fod gweithiwr yn trafod gyda'r unigolyn beth sydd yn bwysig iddynt a sut y gallent fynd ati i gyflawni hynny. Fe fydd hyn yn cwmpasu anghenion iechyd a gofal unigolyn, ac yn digwydd ar y cyd â gweithwyr yn y maes iechyd. Os oes anghenion gofal a chefnogaeth yn cael eu hamlygu bydd unrhyw drefniadau ar gyfer ymateb i hynny yn cael eu trafod a'u cadarnhau gyda'r unigolyn, ac yn aml iawn y teulu. Os oes angen penodol am ofal cartref, mi fydd y gweithiwr arweiniol (a all fod yn weithiwr Iechyd neu ofal cymdeithasol) yn cysylltu gyda'r Swyddogion Broceriaeth o fewn yr adran a hwythau yn mynd ati i ddarganfod darparwr sydd yn gallu darparu'r gofal.

3. Casgliadau'r ymchwil hyd yma

Caiff casgliadau cychwynnol yr ymchwil eu crynhoi isod:

- 3.1. Mae'r ymchwil wedi dangos fod sefyllfa recriwtio a chadw staff gofal cartref presennol Gwynedd yn broblemus iawn ac yn 'argyfyngus' erbyn hyn. Mae'r sefyllfa yn un gymhleth, nid oes un rheswm penodol yn achosi'r broblem, ond yn hytrach cyfuniad o faterion a ffactorau.
- 3.2. Mae staff gofal cartref yn gwbl hanfodol ar gyfer cadw pobl hŷn gartref cyn hired â phosib. Mae rhestrau aros mewn mannau lle nad yw wedi bod yn broblem o'r blaen ac mae ddarparwyr yn adrodd eu bod yn chael hi'n anodd ymateb i'r galw oherwydd diffyg capasiti a'i bod hi'n anodd iawn rhedeg fel 'busnes' erbyn hyn. Roedd y geiriau "crisis" a "breaking point" yn cael eu defnyddio yn aml gan ddarparwyr i ddisgrifio difrifoldeb y sefyllfa.
- 3.3. Mae'r galw am ofal yn y gymuned yn cynyddu fel mae'r boblogaeth yn heneiddio ond bellach nid oes gweithlu digonol i ymateb i'r galw. Nid yw'r sefyllfa yn unigryw i Wynedd, mae sefyllfa ariannol heriol y wlad yn cael effaith ar yr arian sydd ar gael i'r maes ac felly yn effeithio'r lefel tâl y mae'r awdurdod yn gallu ei dalu i ddarparwyr. Serch hynny, mae yna 'ffactorau a materion unigryw' sydd o fewn gallu Cyngor Gwynedd i ymateb a dylanwadu arnynt ar gyfer cyfarch y sefyllfa a chreu model cynaliadwy ar gyfer y dyfodol.
- 3.4 Gellir crynhoi casgliadau'r o dan y penawdau canlynol:

3.4.1 Tâl ac amodau gwaith

Mae'r gwaith ymchwil wedi dangos fod 'cadw' staff presennol yn gymaint o broblem â recriwtio o'r newydd gyda ddarparwyr yn cystadlu yn erbyn ei gilydd am bŵl bychan o staff. Mae gweithwyr yn teimlo fod eu lefel tâl yn rhy isel i 'fyw' arno, tra bo cyfrifoldebau'r swydd a'r disgwyliadau sydd arnynt wedi cynyddu dros y blynyddoedd. Adroddai staff hefyd ei fod yn anodd cadw cydbwysedd rhwng bywyd a gwaith oherwydd yr angen iddynt fod ar gael am oriau maith, a'u bod yn awyddus i weithio oriau bloc/shifftiau sefydlog er mwyn cael sefydlogrwydd. Cânt eu denu yn aml i weithio yn y sector lechyd ac yn y maes manwerthu.

Cesglir fod gweithlu mewnol y Cyngor yn teimlo bod y newidiadau diweddar yn eu hamodau gwaith yn cael effaith negyddol ar gadw staff, gyda hyn yn ei dro yn effeithio ar recriwtio gofalwyr newydd wrth iddynt hwy ddod i glywed am y rhesymau pam fod gweithwyr yn gadael.

3.4.2 Delwedd, statws a phroffil

Wrth siarad gyda gweithwyr fel rhan o'r gwaith ymchwil, dywedodd rhai ohonynt eu bod yn teimlo fod diffyg cydnabyddiaeth i'r gwaith pwysig y mae gofalwyr cartref yn ei wneud i gadw pobl gartref. Nid yw gofalwyr yn gwybod beth fydd yn eu hwynebu wrth fynd i mewn i gartref ac mae angen bod yn barod i ymateb yn y fan a'r lle.

Mae pryderon hefyd o ran y gofyn i gofrestru gofalwyr erbyn 2020, sydd yng ngolwg gweithwyr yn gosod cyfrifoldebau pellach arnynt heb y gydnabyddiaeth mewn tâl i gefnogi hynny.

3.4.3 Denu pobl i'r maes

Er bod gwaith wedi bod i ddenu gweithwyr i'r maes ar y cyd gydag ysgolion, Gyrfa Cymru a'r Ganolfan Byd Gwaith, mae hynny wedi digwydd ar sail ad-hoc. Mae hefyd diffyg llwybr gyrfa glir wedi bod yn y maes, yn annhebyg i'r sefyllfa mewn meysydd eraill e.e. gweithwyr ieuchyd.

3.4.4 Trefniadau comisiynu

Ymddengys fod trefniadau comisiynu yn cael effaith ar allu darparwyr i gynnig gwasanaeth cynaliadwy, ac ar y telerau ac amodau maent yn eu cytuno gyda'u staff. Mae pryderon wedi eu codi gan rai darparwyr nad ydi'r busnes gofal bellach yn broffidiol. Roedd hefyd deimladau cryf gan ddarparwyr nad yw'r sector yn gynaliadwy a'n bod mewn argyfwng ar hyn o bryd gyda'r broblem o recriwtio a chadw staff ar ei gwaethaf.

4. Ystyriaethau eraill

- 4.1 Mae gan Gyngor Gwynedd a Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr brosiect ar waith sydd yn edrych ar fodel gwahanol o ddarparu gofal cartref. Y bwriad yw comisiynu ar y cyd a gweithio'n agosach gyda darparwyr gofal i wireddu canlyniadau i drigolion, yn hytrach na thalu am dasgau neu oriau penodol.
- 4.2 Mae'r prosiect hyd yma yn awgrymu fod modd sicrhau gwell gwasanaeth i drigolion, tra ar yr un pryd lleihau'r galw am gefnogaeth trwy weithio gyda'r unigolyn a'r teulu ar y canlyniadau, gweithio yn fwy cymunedol a hyblyg, a rhoi mwy o allu i weithwyr gofal cartref wneud penderfyniadau. Ond er felly y manteision a ragwelir mae'r ymchwil yn amlygu'r her sylweddol o ran sut y gallai gofalmwyr cartref weld y newid, y risg o golli staff profiadol yn ystod cyfnod o ansicrwydd, a'r angen felly i sicrhau eu bod wedi eu cynnwys ar hyd y daith ac yn perchnogi'r newid.
- 4.3 Rhoddwyd cyflwyniad i aelodau'r Pwyllgor Craffu Gofal ar lwyddiannau dechreuol y prosiect ar y 29ain o Fai 2018.

5. Camau nesaf

Mae peth gwaith eto i'w wneud er mwyn cwblhau'r ymchwil, ac mae'r casgliadau hyd yma wedi dangos fod elfennau sydd angen gwaith pellach. Mae gwaith eisoes yn digwydd gyda gweithwyr gofal cartref ar y model gwahanol o ddarparu, a bydd hynny yn parhau. Gofynnir i'r Pwyllgor Craffu nawr ystyried pa waith pellach sy'n angenrheidiol er mwyn lleihau effaith y sefyllfa bresennol a gwaredu rhwystrau rhag darparu gwasanaeth gofal cartref o ansawdd sy'n rhoi'r unigolion yn ganolog. Bydd yr adroddiad terfynol ar gael i aelodau er mwyn cyflawni'r gwaith hwnnw.